

УДК [94 : 327.8 : 5] (73+510)

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2020.3.38>

Ірина Тихоненко, Владислав Євтушенко*

ЕВОЛЮЦІЯ ПИТАННЯ ПІВДЕННО-КИТАЙСЬКОГО МОРЯ У ТРИКУТНИКУ ІНТЕРЕСІВ КИТАЙ – ДЕРЖАВИ АСЕАН – США

Анотація: У статті розглянуто історичний розвиток ситуації у Південно-Китайському морі у XX – початку XXI ст. Питання Південно-Китайського моря висвітлено крізь призму взаємодії Китай – держави АСЕАН – США. Виявлено два рівня взаємодії: 1) територіальні суперечки між Китаєм і державами Південно-Східної Азії, насамперед, у форматі протистояння Китай-В'єтнам і Китай-Філіппіни; 2) активне залучення з 2009 р. до субрегіону США та формування нової осі протидії КНР-США.

Розглянуто хронологію загострень ситуації у Південно-Китайському морі, низку інцидентів і риторичку між державами під впливом такої конфліктогенності. Автори дійшли висновку про циклічність ситуації у Південно-Китайському морі, яка проявляється у перманентному її загостренні через тиск Китаю та його непорушну позицію щодо одноосібного володіння цим простором, незважаючи на рішення Міжнародного суду відповідно до норм міжнародного права (новий цикл загострення у 2020 р.), а також переведення цього простору у сферу протистояння Китаю з США, в якому держави АСЕАН мають проводити більш гнучку політику – відстоювати свої інтереси, але не загострювати відносини з Китаєм, який є вагомим торговельним партнером й у 2020 р. все більше використовує політику тиску і «м'якої сили», зважаючи на світову пандемію.

Ключові слова: Китай, США, держави АСЕАН, Південно-Східна Азія, Південно-Китайське море, В'єтнам, Філіппіни

Південно-Китайське море (ПКМ) є детермінантою безпекового середовища та стабільності у регіоні Південно-Східної Азії. Воно стає сферою зіткнення національних інтересів, насамперед, Китаю та держав регіону, які утворюють Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Варто зауважити, що держави регіону мають власні позиції щодо врегулювання проблеми, які є несумісними з Китаєм. Незважаючи на територіальні та економічні протиріччя держав регіону з Китаєм, вони намагаються співпрацювати, беручи до уваги вплив КНР на регіональне середовище. Підтримку державам АСЕАН надають США, які хоч не беруть безпосередньої участі у територіальних протиріччях, але відстоюють позицію вільного судноплавства та навігації.

Події 2020 р. та більш виражена позиція США, незважаючи на світову пандемію, знову загострила ситуацію навколо ПКМ, яка маючи вже тривалу історію, набуває нових обертів. Зазначимо, що досить складним є прогнозування розвитку ситуації у трикутнику

---

* Тихоненко Ірина Вікторівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>; e-mail: irinavi2202@gmail.com

Євтушенко Владислав Ігорович – магістр міжнародних відносин, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7175-5035>; e-mail: fanjkee10@gmail.com

інтересів Китай – держави-члени АСЕАН – США, зважаючи на результати виборів в Америці.

Аналізуючи стан наукової розробки проблеми, варто зазначити, що вітчизняні науковці недостатньо приділяють уваги саме еволюції ситуації у ПКМ, зокрема, море ними розглядається, здебільшого, як чинник конфліктогенності у загальній характеристиці Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР)¹, або діяльності АСЕАН², винятком є статті І.М. Крупені³.

Розвиток подій у ПКМ та реакції на них провідних держав регіону є об'єктом досліджень російських науковців Є.О. Канаєва, М.А. Капустіна, Я.В. Лексютіної⁴, а позицію та дії КНР щодо територіальних суперечностей з державами АСЕАН висвітлює Д.О. Мосяков⁵. Американський науковець М. МакДевіт⁶ вивчає особливості американсько-китайської протидії та прогнозує ситуацію у ПКМ з точки зору геополітики та міжнародного морського права.

Звичайно, найбільшу увагу до досліджуваної проблематики приділяють китайські науковці – Кун Чін Лін, Гу Джунфенг⁷ і дослідники з держав АСЕАН (тайванський науковець Ліанг Чін Еван Чен, дослідник з Філіппін Уено Худеші⁸), які є учасниками конфлікту в ПКМ, мають діаметрально протилежне бачення ситуації у субрегіоні, навіть у історичній ретроспективі.

Динамічні зміни, що відбуваються у регіоні Південно-Східної Азії та ситуація навколо ПКМ із залученням до неї США, а також недостатнє висвітлення питання Південно-Китайського моря вітчизняною науковою школою актуалізує його дослідження.

Однією із важливих складових проблеми ПКМ є питання власності територій – ос-

¹ Шевчук О.В., Погорелова І.С., Вовчук Л.А. Зовнішня політика країн Азії (1945-2000 рр.): навчальний посібник. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 304 с.; Горюнь Н.Д. Політика КНР в Південно-Східній Азії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2012. Вип. 109. С. 15-19.

² Барцевський Є.І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів ХХІ століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2015. 205 с.

³ Крупеня І. Проблема спірних територій у Південно-Китайському морі // Проблеми міжнародних відносин. Збірник наукових праць. 2019. Вип. 15. URL: <https://vmv.kyumu.edu.ua/v/p15/3.pdf>; Крупеня І.М. Політика Малайзії щодо Південно-Китайського моря // Зовнішні справи. 2015. № 7. С. 44-47.

⁴ Канаєв Е.А., Королев А.С. Проблемы Южно-китайского моря в китайско-американских отношениях // Запад-Восток-Россия 2015 / отв. ред. Д.Б. Малышева. Москва: ИМЭМО РАН, 2015. С. 157-161; Капустин Н.А. Территориальный конфликт в Южно-китайском море: причины и варианты развития // Теории и проблемы политических исследований. 2017. Том 6. № 1А. С. 206-216; Лексютина Я.В. Противоречия между США и КНР в районе Южно-Китайского моря // США. Канада: Экономика. Политика. Культура. 2011. № 8. С. 16-29.

⁵ Мосяков Д.А. На грани фола: политика Китая в Южно-китайском море // Индекс безопасности. 2013. Т. 9. № 4. С. 71-84.

⁶ McDevitt M. The South China Sea: Assessing U.S. Policy and Options for the Future. Washington: NCA, 2015. 92 p.

⁷ Kun-Chin Lin, Gertner A. Maritime Security in the Asia-Pacific China and the Emerging Order in the East and South China Seas. London: The Royal Institute of International Affairs, 2015. 28 p.; Gu Junfeng. Dispute Resolution in the South China Sea: from «Joint Development» to «Joint Protection» // The University of Warwick. URL: https://warwick.ac.uk/fac/soc/law/research/clusters/international/devconf/participants/papers/gu_-_dispute_resolution_in_the_south_china_sea.pdf

⁸ Liang-chih Evans Chen. U.S. Foreign Policy Toward East Asia and U.S. Global Leadership under Donald Trump. Taipei: Prospect Foundation, 2017. 48 p.; Hideshi U. The Problems in the South China Sea // The Sasakawa Peace Foundation. URL: <https://www.spf.org/islandstudies/readings/b00004.html>

тровів відповідних архіпелагів, так як відповідно до норм міжнародного морського права володіння державою певними «водними територіями» вираховується від суші. У свою чергу, територіальні претензії на об'єкти суші у Південно-Китайському морі варто, на-самперед, розглядати як протистояння Китаю і держав АСЕАН, які мають вихід до цього водного ресурсу.

Основними джерелами напруженості у Південно-Китайському морі є спори в трьох морських районах. Острови Спратлі (частково або повністю претендує Китай, Тайвань, Малайзія, В'єтнам, Філіппіни та Бруней), Парасельські острови (претензії за Китаєм, Тайванем і В'єтнамом) та область Скарборо Шол (претензії за Китаєм, Тайванем і Філіппінами). Острова Спратлі є найбільш актуальними у питанні Південно-Китайського моря у безпековому середовищі АТР, оскільки вони мають у собі багато об'єктів⁹.

Найбільш конфліктогенними та суперечливими є відносини у форматі КНР-В'єтнам, КНР-Філіппіни. Хоча інші держави-претенденти на острови також мають претензії один до одного, але, у переважній більшості, вони, навіть, готові об'єднатися заради протидії Китаю. Це є досить виправданим, адже Пекін претендує і вважає своєю територією 80% ПКМ.

Перша заява, яку Китай зробив щодо Південно-Китайського моря, датується 1951 р. у відповідь на підписання Сан-Франциського договору. Однак у 1947 р. націоналістичний уряд Китайської Республіки (Гоміндань) опублікував карту «одинадцяти ліній», яка згодом стала основою для китайських претензій у форматі «дев'яти ліній»¹⁰.

У ХХ ст. держави субрегіону ПКМ почали активно захоплювати острівні території. Після заснування Китайської Народної Республіки у жовтні 1949 р. та подальшого затвердження її територіальних претензій у ПКМ, Тайвань у 1956 р. окупував найбільший атол Тайпін (Іту Аба) на островах Спратлі та розташував постійні війська на острові. У 1970 р. Філіппіни затвердили за собою західну частину групи островів Спратлі, зайнявши п'ять з них. Натомість, Південний В'єтнам зайняв шість островів Спратлі і взагалі заявив у 1974 р., що архіпелаг Спратлі є в'єтнамською провінцією. У тому ж році Китай взяв під контроль Північну групу Парасельських островів, забравши їх у В'єтнаму. В 1983 р. Малайзія окупувала 3 острови на архіпелазі Спратлі, а в 1986 р. – ще 2.

У 1980-х рр. Китай військовими діями почав відбирати «спірні» острови. Китай напав на в'єтнамські війська на Південному рифі Джонсона, захопив риф, що належав Філіппінам і побудував там декілька структур. У 1994 р. Китай і Філіппіни також вели військові дії за володіння Скарборо Шол, розмістивши прапори та встановивши маркери у 1997 р. У 2012 р. Китай фактично анексував Скарборо Шол, розмістивши там суд з питань морських правоохоронних органів на постійній основі¹¹.

Переломним моментом у ситуації навколо ПКМ став 2009 р. як з точки зору економічних, так і військових причин, а також поступовим залучення до проблеми США.

⁹ Мосяков Д.А. На грани фола... С. 72.

¹⁰ *Jian Zhang*. China's Growing Assertiveness in the South China Sea: a strategic shift? // Australian national university. URL: http://pierrehz.legtux.org/streisand/autoblogs/frglobalvoicesonlineorg_0e319138ab63237c2d2aeff84b4cb506d936eab8/media/faa862e6.occasional-5-brief-4.pdf

¹¹ *Rustandi A.* The South China Sea Dispute: Opportunities for ASEAN to enhance its policies in order to achieve resolution. Canberra: Commonwealth of Australia, 2015. P. 3-4. // Australian Government. URL: http://www.defence.gov.au/ADC/Publications/IndoPac/Rustandi_IPSP.pdf

Можна стверджувати, що хоча претензії на володіння островами архіпелагів у ПКМ висуває низка держав, основна взаємодія та вплив на безпеку у субрегіоні мають китайсько-в'єтнамські та китайсько-філіппінські відносини.

У 2009 р. Китай затримав понад 400 в'єтнамських рибалок, які рибалили у водах навколо Парасельських островів, звинувативши їх у незаконному втручанні у води КНР¹².

У травні 2014 р. відбулося розгортання китайської нафтової установки Haiyang Shiyou 981 у в'єтнамській винятковій економічній зоні (ВЕЗ) із направленням китайського військово-морського флоту з 6 бойових кораблів і 40 судноплавних берегових охоронних кораблів. Це призвело до інцидентів і спричинило серйозну кризу у китайсько-в'єтнамських відносинах, які підняли напруженість у регіоні до найвищого рівня після закінчення «холодної війни»¹³.

Відродження претензії Китаю до більш ніж 60% ПКМ та його дії щодо «освоєння» рифів, перетворюючи їх на острови за допомогою меліоративних дій, перевели ситуацію у ПКМ на новий рівень конфліктогенності.

Китай також був залучений до інцидентів з Філіппінами. У 1996 р. відбулося зіткнення човнів поблизу острова Капонес¹⁴. У 1999 р. китайський риболовецький корабель зіштовхнувся з військово-морським кораблем Філіппін і затонув під Скарборо Шол, а в 2000 р. філіппінські солдати вбили одного китайського рибалку, який був поблизу о. Палаван. У першій половині 2011 р., після довгої перерви, у ПКМ відновилися зіткнення протиборчих сторін. Ініціаторами виступили китайські військово-морські сили, які стали одночасно діяти у двох напрямках – проти зон контролю Філіппін і В'єтнаму. Кораблі ВМС Китаю вторгалися в ці зони, щоб змусити своїх супротивників обмежити, а то й припинити тут свою господарську діяльність, у першу чергу буріння розвідувальних нафтових і газових свердловин¹⁵.

Тиск китайського флоту на акваторії, що прилягають до філіппінського архіпелагу був настільки великим, що філіппінці змушені були провести екстрену зустріч з керівництвом США. Під час зустрічі міністр закордонних справ Філіппін Альберт дель Росаріо заявив, що «сили КНР починаючи з 25 лютого 2011 р. 9 разів вторгалися в філіппінські територіальні води, і такі дії стають все більш агресивними і частішими»¹⁶. США підтримали позицію Філіппін, а Маніла почала модернізацію своїх військово-морських сил.

Після цього, філіппінські представники оголосили, що тепер вони будуть вести активну оборону своїх володінь. Прикладом такої оборони став інцидент, коли у відповідь

---

¹² *Kun-Chin Lin, Gertner A. Maritime Security in the Asia-Pacific China and the Emerging Order in the East and South China Seas. London: The Royal Institute of International Affairs, 2015. P. 7.*

¹³ Vietnam leery as China's infamous oil rig heads for Indian Ocean // Thanh Nien News. 2015. January 5. URL: <http://www.thanhniennews.com/politics/vietnam-leery-as-chinas-infamous-oil-rig-heads-for-indian-ocean-37198.html>

¹⁴ Philippine boat engages in gun battle Manila // SFGATE. 1996. January 26. URL: <https://www.sfgate.com/news/article/WORLD-DATELINES-3159447.php>

¹⁵ Vietnam leery as China's infamous oil rig heads for Indian Ocean...

¹⁶ Statement of the Presidential Spokesperson on the appointment of Albert del Rosario as Acting Secretary of Foreign Affairs, February 24, 2011 // The Official Gazette – official journal of the Republic of the Philippines. 2011. February 24. URL: <http://www.officialgazette.gov.ph/2011/02/24/statement-of-the-presidential-spokesperson-on-the-appointment-of-albert-del-rosario-as-acting-secretary-of-foreign-affairs-february-24-2011/>

на підхід до берегів острова Палаван китайського патрульного судна, Філіппіни направили проти нього флагман свого флоту, однак своєчасний відхід китайського корабля запобіг збройному зіткненню.

У квітні 2012 р. в Китаї та Філіппінах було оголошено про військову готовність з метою контролю над Скарборо Шол, який старший офіцер Народно-визвольної армії Китаю генерал-майор Ло Юань назвав «активною позицією Китаю проти Філіппін»¹⁷.

У відповідь на цю ситуацію, країни-члени АСЕАН, зокрема, Малайзія, Філіппіни та В'єтнам, активізували власну військову модернізацію. Наприклад, у грудні 2014 р. контр-адмірал Ткапад, глава армійських систем Філіппінського флоту, анонсував, що 885 млн. доларів США буде спрямовано на закупівлю трьох ракетобудівних кораблів швидкого нападу, двох фрегатів з керованими ракетами, наголосивши, що події у Західно-Філіппінському морі (філіппінська інтерпретація Південно-Китайського моря) спонукали до цього¹⁸.

У січні 2013 р. Уряд Китаю опублікував нову карту, візуально переглянувши кордон «дев'яти ліній», яка показала територіальні претензії Китаю, що охоплюють більшу частину Південно-Китайського моря¹⁹.

У червні 2013 р. Китай і В'єтнам домовилися створити військову гарячу лінію. У травні 2014 р. Китай встановив бурові установки всередині виняткової економічної зони (ВЕЗ) В'єтнаму та в іншій частині Парасельських островів, що призвело до численних зіткнень між в'єтнамськими та китайськими кораблями. У 2014–2015 рр. Китай прискорив проекти з меліоративних робіт на о. Вуді та Парасельських островах і на о. Джонсон на архіпелазі Спратлі, включаючи будівництво смуг для літаків. Як наслідок, Японія та Філіппіни ініціювали спільні військові навчання влітку 2015 р.²⁰

У період майже військового протистояння між Філіппінами та Китаєм у Третейському суді в Гаазі розглядався позов Маніли проти Пекіна. Рішення, яке було винесене судом у 2016 р. не на користь Китаю сприяло певній зміні китайської політики²¹. Пекін не визнав рішення, але як продемонстрували події 2018 р., став більш готовим до переговорного процесу з Філіппінами на дипломатичному рівні. 21 листопад 2018 р. відбувся візит Сі Цзиньпіна до Філіппін у результаті якого сторони підписали Спільну заяву про подальшу співпрацю²².

Проте, вже наприкінці 2019 р.- початку 2020 р. з метою підкреслити свої вимоги до ресурсів у межах «дев'яти ліній», Китай направив риболовні човни у води, що прилягають

---

¹⁷ Chinese army general calls for 'decisive action' vs PH // ABS SBN news. 2012. April 28. URL: <https://news.abs-cbn.com/nation/04/27/12/chinese-general-calls-decisive-action-vs-philippines>

¹⁸ *Gu Junfeng*. Dispute Resolution in the South China Sea: from «Joint Development» to «Joint Protection»...

¹⁹ The South China Sea – Maps // South China Sea Virtual Library. URL: <http://www.southchinasea.org/maps/territorial-claims-maps/>

²⁰ *Gu Junfeng*. Op. cit.

²¹ PCA Press Release: The South China Sea Arbitration (The Republic of the Philippines v. The People's Republic of China) // Permanent Court of Arbitration. Hague URL: <https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/07/PH-CN-20160712-Press-Release-No-11-English.pdf>

²² Joint Philippines-China Statement on the State Visit of Chinese President Xi Jinping to the Philippines, 21 November 2018 // Department of Foreign Affairs the Republic of The Philippines: official page. URL: <https://dfa.gov.ph/dfa-news/statements-and-advisoriesupdate/18537-philippines-china-joint-statement-on-the-state-visit-of-chinese-president-xi-jinping-to-the-philippines>

до островів Натуна в Індонезії, і розмістив оглядові судна у ВЕЗ Брунею, Малайзії, В'єтнаму та Філіппін, повторив свої вимоги до ООН, відхиляючи позиції та претензії держав Південно-Східної Азії. У квітні 2020 р. Пекін оголосив про створення двох нових адміністративних районів, що охоплюватимуть Парасельські острови й архіпелаг Спратлі. Народно-визвольна армія Китаю посирила темпи морських навчань у Південно-Китайському морі та розгорнула морське патрулювання літаків до своїх штучних островів у морі.

Починаючи з грудня 2019 р., Малайзія, В'єтнам, Індонезія та Філіппіни подали до ООН вербальні ноти, в яких відхилялася китайська позиція щодо «дев'яти ліній», а претензії Китаю на «історичні права» у ПКМ несумісні з Конвенцією ООН з міжнародного морського права 1982 р. (ЮНКЛОС). Держави АСЕАН також підтримали петицію США до ООН²³, про що сказано нижче.

Вже у вересні 2020 р. у телефонній розмові між Сі Цзиньпіном і Президентом В'єтнаму Нгуєн Фу Чонг було наголошено на переговорному процесі щодо врегулювання питання Південно-Китайського моря і новому раунді переговорів²⁴.

Проте, незважаючи на пандемію та зусилля Китаю надати їм допомогу у протидії COVID-19, держави АСЕАН почали більш наполегливо відстоювати свою позицію.

Зокрема, 16 жовтня 2020 р. Президент Філіппін Родріго Дутерте схвалив прохання енергетичного відомства щодо скасування заборони видобутку нафти і газу у Південно-Китайському морі, яку було введено у 2014 р. через загострення територіальної напруженості з Китаєм. В останні роки адміністрація Дутерте вела переговори з Китаєм щодо можливих спільних розвідок із залученням філіппінських і китайських енергетичних компаній. Проте, домовленості не було досягнуто, здебільшого, на думку філіппінських чиновників, через територіальні проблеми²⁵.

Більш впевнена позиція держав АСЕАН щодо протидії КНР у Південно-Китайському морі у 2020 р. пов'язана із активізацією на цьому напрямі політичних дій США. Зокрема, 1 червня 2020 р. Сполучені Штати надіслали в ООН лист, в якому відхилили вимоги Китаю щодо морських перевезень у Південно-Китайському морі як такі, що не відповідають ЮНКЛОС. Зазначимо, що США не претендують на ресурсний потенціал моря, проте, мають наступні точки зіткнення інтересів з Китаєм у ПКМ відповідно до таких чинників:

- 1) проблема Тайваню;
- 2) військова й оборонна сфери (існування союзників США у регіоні – договір про взаємну оборону між США та Філіппінами);
- 3) проблема вільного судноплавства.

Ці чинники є досить взаємопов'язаними, адже Китай не визнає незалежність Ки-

---

²³ Storey I. The South China Sea Dispute in 2020-2021 // ThinkChina. 2020. September 4. URL: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/08/ISEAS_Perspective_2020_97.pdf

²⁴ Elmer K. South China Sea: Vietnam seeks talks on Paracel Islands dispute // China Morning Post. 2020. September 30. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3103704/south-china-sea-vietnam-seeks-talks-paracel-islands-dispute>

²⁵ Philippines to resume South China Sea oil exploration after Duterte lifts moratorium // China Morning Post. 2020. October 16. URL: <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3105807/philippines-resume-south-china-sea-oil-exploration-after>

тайської Республіки (Тайваню), претендує на 80% акваторії ПКМ і постійно модернізує військово-морський флот, а питання судноплавства та польотів літаків у просторі ПКМ перманентно дестабілізує відносини Пекіну та Вашингтону.

Вашингтон довгий час займав позицію стороннього спостерігача щодо територіальних суперечок у ПКМ. У 1995 р. під час філіппіно-китайського конфлікту через острови, представники США заявили, що їх співробітництво відповідно до військово-політичних договорів з Філіппінами на район островів Спратлі не поширюється²⁶. Тобто, зайняли позицію невтручання.

У 2005 р. новий заступник Державного секретаря США Р. Зеллік висловився, що Китай може зіграти роль «відповідальної зацікавленої сторони» у формуванні міжнародних відносин²⁷.

З 2010 р., із прийняттям адміністрацією Б. Обама нової політичної доктрини «повернення в Азію», ситуація кардинально змінилася. Політика Вашингтону у цьому проблемному регіоні помітно активізувалася. Перший інцидент між США та КНР відбувся через 2 місяці після інавгурації Б. Обама, коли американське судно «Impressable», яке за версією США проводило дослідження, було назване Пекіном – кораблем-шпигуном²⁸.

У 2010 р. Держсекретар США Г. Клінтон під час виступу на 17-й сесії Регіонального форуму АСЕАН з безпеки, що відбувалася у Ханой, заявила, що район ПКМ є «віссю», що забезпечує регіональну стабільність і запропонувала використовувати міжнародні механізми для врегулювання питання²⁹. Подібна постановка питання не влаштувала Китай, який прагне врегулювати існуючі суперечки у ПКМ на двосторонній основі. У КНР цю заяву сприйняли як сигнал про те, що США змінили нейтральну позицію щодо територіальних суперечок у Південно-Китайському морі і перейшли до відкритої підтримки своїх союзників.

У листопаді 2011 р. в журналі «Foreign Policy» була опублікована стаття Г. Клінтон «Тихоокеанське століття Америки», де підкреслювалася важливість американського лідерства та домінування на просторах АТР. Більш того, Г. Клінтон відверто говорила про необхідність розширення американської військової присутності у регіоні та зміцнення військової співпраці з союзниками Вашингтону³⁰.

У червні 2012 р. міністр оборони США Л. Панетта, виступаючи на щорічному форумі Шангрї-ла заявив, що до 2020 р. близько 60% військово-морських сил США базуватимуться в Азійсько-Тихоокеанському регіоні³¹. Як відзначають експерти, паралельно з

---

²⁶ Мартынова Е.С. АСЕАН и территориальные споры в Южно-Китайском море: новое обострение старой проблемы // Россия и АТР. 2014. № 3 (85). С. 154.

²⁷ Turcsanyi R. The long term perspective of the South China Sea dispute // IAS Policy Paper 2013. URL: <http://www.cena.org/data/cms/richard-turcsanyi-ias-pp-no-7-2013-vol-21.pdf>

²⁸ Pivot to the Pacific? The Obama administration's «rebalancing» toward Asia // Congressional Research Service. 2012. March 28. URL: <http://www.fac.org/sgp/crs/natserc/R42448.pdf>

²⁹ Remarks Hillary Rodham Clinton Secretary of State Kahala Hotel Honolulu, HI October 28, 2010 // US State.gov. URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/10/150141.htm>

³⁰ Clinton H. America's Pacific Century // Foreign Policy. 2011. October 11. URL: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>

³¹ Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific // BBC. 2012. June 2. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>; Мартынова Е.С. АСЕАН и территориальные споры в Южно-Китайском море... С. 156.

нарощуванням військової присутності в регіоні, Сполучені Штати помітно активізували дипломатичну діяльність, прагнучи послабити вплив Китаю, насамперед, в економічній сфері – взаємодія з країнами АСЕАН (активний розвиток Транс-Тихоокеанського партнерства за президенства Б. Обама).

Як вже зазначалося, ПКМ має важливе військово-стратегічне значення з питань судноплавства у відносинах КНР-США. США підписали, але не ратифікували Конвенцію ООН з міжнародного морського права 1982 р. ЮНКЛОС гарантує вільний рух іноземних літаків і суден за межами 12-мильної прикордонної зони держав³². У ПКМ є досить простору, який не входить до прикордонної зони держав регіону. Проте, Китай вважає, що військові літаки та судна інших держав не мають пересікати кордон встановлений межами 200 миль ВЕЗ без його дозволу.

У серпні 2014 р. китайські цивільні літаки майже зіштовхнулися з розвідувальним літаком США, «Боїнгом Р-8А Посейдоном», який патрулював ПКМ з колишньої авіаційної бази Кларка на Філіппінах³³.

У 2015 р. патрульний літак Р8-А американського військово-морського флоту (ВМФ) здійснював рейс біля рифу Файері Крос (острови Спратлі), отримав 8 попереджень від ВМФ Китаю щодо порушення китайського повітряного простору. Китайський міністр закордонних справ Ван І заявив, що «рішучість Китаю захищати свій суверенітет і територіальну цілісність тверда як камінь»³⁴. Натомість, міністр оборони США Е. Картер підтвердив позицію США щодо вільного судноплавства та польотів літаків відповідно до міжнародного законодавства та наголосив на незаконному будівництві на островах, що не знаходяться під суверенітетом Китаю³⁵.

Д. Трамп неодноразово наголошував на досить жорсткій політиці США щодо Китаю. Американський президент виступив з критикою політики КНР, заявивши: «Я не розумію, чому ми повинні дотримуватися політики “єдиного Китаю”, коментуючи телефонну розмову з президентом Тайваню Цай Інвєнь. Як зазначає тайванський дослідник Ліанг Чін Іванг Ченг, існує вірогідність визнання Вашингтоном незалежності Китайської Республіки і відмови підтримувати політику Пекіна щодо «єдиного Китаю»³⁶.

4 жовтня 2018 р. віце-президент США М. Пенс заявив, що США будуть підтримувати відносини конкуренції з КНР, а також не відмовляться від всеосяжної підтримки Тайваню, який показує приклад демократії та демократичних змін для усього китайського суспільства³⁷.

У 2020 р. адміністрація Д. Трампа звинуватила Китай у тому, що він скористався пандемією для просування своїх вимог, і в квітні закликала Пекін припинити свої «провокаційні дії» та «поведінку знущань». Варто наголосити на тому, що Сполучені Штати за-

---

³² Тимченко Л.Д. Міжнародне право: підручник. Київ: Знання, 2012. С. 83-84.

³³ Локшин Г.М. Южно-Китайское море: острова раздора // Азия и Африка сегодня. 2015. № 9. С. 4.

³⁴ China's will to safeguard sovereignty «unshakable»: Chinese Foreign Minister Wang Yi said // Xinhua. 2015. May 16. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2015-05/16/c_134244810.htm

³⁵ McDevitt M. The South China Sea... P. 67.

³⁶ Liang-chih Evans Chen. U.S. Foreign Policy toward East Asia and U.S. Global Leadership... P 26.

³⁷ Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China // White House: official page. 2018. October 4. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>

йняли більш чітку позицію щодо правової основи вимог Китаю. 13 липня 2020 р. державний секретар США М. Помпео опублікував важливу заяву, в якій підтримав рішення Арбітражного суду 2016 р. М. Помпео заявив, що «Світ не дозволить Пекіну ставитись до Південно-Китайського моря як до своєї морської імперії. Америка підтримує наших союзників та партнерів у Південно-Східній Азії у захисті їх суверенних прав на ресурси відповідно до їх прав та обов'язків відповідно до норм міжнародного права»³⁸. У своєму виступі перед аналітичним центром у Вашингтоні, на наступний день після заяви М. Помпео, помічник державного секретаря США у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні Д. Стілвелл описав китайські корпорації, які проводять роботу в Південно-Китайському морі, як «інструменти економічного примусу та міжнародного зловживання». Д. Стілвелл також наголосив на можливості, що Вашингтон запровадить санкції проти приватних осіб або корпорацій, залучених до реалізації політики Пекіна у Південно-Китайському морі. 26 серпня 2020 р. Міністерство торгівлі США занесло у «чорний список» 24 китайські державні компанії, залучені до будівництва семи штучних островів Китаю на архіпелазі Спратлі³⁹.

Варто наголосити, що загострення відносин між Китаєм і США у Південно-Китайському морі у 2020 р. матиме свій вплив на ситуацію у регіоні Південно-Східної Азії й у 2021 р., що буде скоріш за все визначено на нормативно-правовому рівні після президентських виборів у США.

Варто зазначити, що американська стратегія «повернення» в Азію, проголошена ще Б. Обамою, поставила китайських чиновників у ситуацію, щодо реалізації посилення модернізації ВМФ. Як наслідок, Китай розробив стратегію модернізації армії, щоб підірвати потенціал американської присутності у регіоні. Символічно, запуск одного великого авіаносця означає загрозу американській оборонній позиції⁴⁰.

В аналітичній доповіді Королівського інституту з міжнародних відносин зазначається, що американські аналітики з питань безпеки прогнозували імплементацію Китаєм стратегії панування на морських просторах і глобальному рівні за певними етапами. У першому етапі (2000–2010 рр.) було визначено, що КНР буде володіти водами у межах першого острівного ланцюга, що зв'язує Окінаву, Тайвань і Філіппіни. На другому етапі (2010–2020 рр.) Китай буде контролювати води в рамках другого ланцюга, який зв'язує острови Огасавара, Гуам та Індонезію. У третьому етапі (2020–2040 рр.) Китай припинить військове домінування США у Тихому й Індійському океанах⁴¹.

На основі вище згаданих фактів можна стверджувати, що питання Південно-Китайського моря є геополітично важливою площиною, де зіштовхуються інтереси Китаю, держав АСЕАН, а також США. Зокрема, територіальні питання архіпелажів ПКМ у відносинах КНР з державами АСЕАН мають історичну основу та еволюціонують, хоча

---

³⁸ China's claims in South China Sea 'completely unlawful', says US // Deutsche Welle. 2020. July 14. URL: <https://www.dw.com/en/china-south-sea-dispute/a-54165620>

³⁹ Storey I. The South China Sea Dispute in 2020-2021 // ISEAS Perspective. 2020. No. 97. P. 4-5. URL: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/08/ISEAS_Perspective_2020_97.pdf

⁴⁰ China's Military Strategy The State Council Information Office of the People's Republic of China May 2015, Beijing // Ministry of National Defense of the People's Republic of China: official page. URL: http://eng.mod.gov.cn/Press/2015-05/26/content_4586805.htm

⁴¹ Kun-Chin Lin, Gertner A. Maritime Security in the Asia-Pacific China... P. 20.

можуть бути охарактеризовані як циклічні – ситуація повторюється і загострюється відповідно до дій Китаю. Зокрема, Китай вважає, що 80% акваторії ПКМ належать йому, проте, відповідно до Конвенції ООН з міжнародного морського права, є певні обмеження на «морські території». Тайвань, В'єтнам, Філіппіни, Малайзія та Бруней у свій час окупували низку островів, хоча не підтвердили свої суверенні права на них і не демаркували кордони. Найбільш конфліктогенними та суперечливими є відносини у форматі КНР-В'єтнам, КНР-Філіппіни, які перманентно загострюються, навіть до військових дій. Адже Китай має практику «намівання» островів, перетворюючи рифи на острови та встановлюючи свій протекторат і не дозволяючи іншим суднам входити у ці зони, що обмежує економічну діяльність держав АСЕАН.

Варто зазначити, що з 2009 р. змінилася риторика відносин у Південно-Китайському морі: якщо раніше це був конфлікт тільки між залученими у нього сторонами, то на сучасному етапі ПКМ все більше перетворюється на майданчик протидії та геополітичної боротьби між США та КНР. Втіленням такого стану речей є неврегульованість тайванського питання та існування союзників США у регіоні, для яких Вашингтон виступає у ролі захисника від Пекіну. Вагомим є чинник дисонансу у розумінні Китаєм і Вашингтоном норм міжнародного морського права та врегулювання питання судноплавства у ПКМ, яке має стратегічне значення в економічній сфері.

Еволюція ситуації у ПКМ має низку загострень, конфліктних ситуацій, які не лише ускладнюють розвиток співробітництва у форматі держави АСЕАН і Китай, а перетворюють регіон Південно-Східної Азії на сферу конкурентної боротьби між КНР і США. У свою чергу, динаміка ситуації у ПКМ у 2020 р. закладає основи до продовження механізму стримування та противаги у регіоні, заручниками якого стають держави АСЕАН.

Iryna Tykhonenko, Vladyslav Yevtushenko

Evolution of the South China Sea Dispute in the China – Asean Member States – USA Triangle

Abstract: The article considers the historical development of the situation in the South China Sea in the XX-early XXI century. The issue of the South China Sea is covered through the prism of China-ASEAN-US cooperation. Two levels of interaction have been identified: 1) territorial disputes between China and the countries of Southeast Asia region, primarily in the format of confrontation between China-Vietnam and China-Philippines; 2) active involvement of the US in the sub region since 2009 and the formation of a new axis of counteraction between China and the United States (Taiwan issue, the military defense sphere of relations between the United States and its allies and Southeast Asia, and the problem of free navigation in the sea).

The chronology of aggravation of the situation in the South China Sea, a number of incidents and rhetoric between states under the influence of such conflict are considered. The authors conclude that the situation in the South China Sea is cyclical, which is manifested in its permanent aggravation due to Chinese pressure and its unshakable position on sole owner-

ship of this space (despite the International Court of Justice ruling) and the transfer of this space to confrontation between China and the United States, in which the ASEAN member states should pursue a more flexible policy – to defend their interests, but not to aggravate relations with China, which is an important trading partner.

Under the Trump administration, the United States has begun to put more pressure on China, for instance, Washington's support for ASEAN member states in 2020 and economic pressure on Beijing can be described as a new cycle of conflict. As a result, ASEAN member states, being the main actors in the sub region, given the opposition of China-US competition for global leadership and the national interests of these world powers, may increasingly become the objects of confrontation in the region, given the balance of power in international relations global pandemic.

Keywords: China, The United States of America, ASEAN member states, Southeast Asia, South China Sea, Vietnam, Philippines

Карта-ілюстрація підходу «дев'яти ліній» Китаю до розподілу простору Південно-Китайського моря

Джерело: Why is the South China Sea contentious? // BBC. 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349>